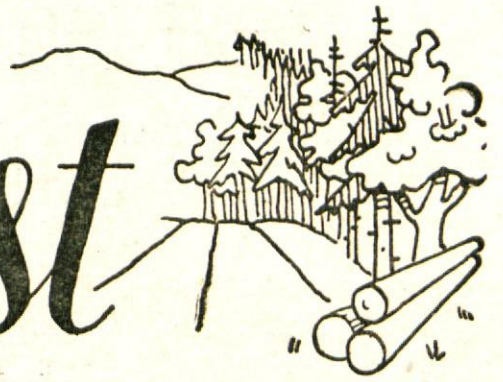

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE OKRAJEV ČRNOMELJ, NOVO MESTO IN TREBNJE

LETO I. — Stev. 40

NOVO MESTO, 2. decembra 1950

Izhaja tedensko

Dolenjski frontovci so se izkazali

Cesta bela in široka

Vas Gor. Brezovica, KLO St. Jernej, je dobila prehodno zastavico kot najboljša vaška organizacija OF v okraju v mesecu oktobru. Frontovci te vasi imajo za seboj lepe uspehe, ki najbolj življenjsko pričajo, da se zavedajo pomena skupnosti in potrebe, da so vključeni v OF.

Pred leti je bila ta vas precej zanemarjena. Vaška pota so bila taka, da se je živina do kolen pogrezala v blato. Ko so se leta 1946 vključili v OF, so z združenimi močmi prišli za delo. Kot taki so popravili vaško pot približno za 2 km, tako da izgleda skoraj bolj urejena, kot glavna cesta, ki teče ne daleč od njih od St. Jerneja proti Novemu mestu. Z lastnim delom in lastnimi stroški so si zgradili sodoben vodnjak, na katerega so upravičeno ponosni. Ob letošnji suši jim ni zmanjkalo vode. Nasprotno štiri druge vasi so koristile ta vodnjak, ki je bil zgrajen s prostovoljnimi delom. Vodnjak in vaška pota sproti popravljajo in vzdržujejo v redu in se ni bati, da bi vse to, kar so z velikim trudom dosegli, zanemarili. Značilno za to vas je tudi sadno drevje, ki lahko tekmuje z marsikaterim državnim posestvom in privatniki. Lepo gojena drevesa so dala lani toliko sadu, da so z njim plačali vse svoje davčne obveznosti. Zanimivo je za to vas tudi to, da ni v njej nobenega nerganja zaradi davkov. »To je naša dolžnost, zato jo bomo tudi vedno izpolnjevali!« pravijo Brezovčani.

S prostovoljnimi delom v pomladanskem in jesenskem »Tednu cestnega prometa« so z delom v gramoznici zaslužili priznanje, potrebne verige, kmetijsko orodje in drugo. Tudi pri gradnji Doma ljudske prosvete v

Tudi v trebanjskem okraju ne zaostajajo

Veličasten uspeh Fronte pri volitvah v osnovne odbore OF v trebanjskem okraju je viden najbolj v oddaljenih vaseh Korito in Vrbovec, kjer so frontovci odšli skupno na volišče že pred šesto uro zjutraj. Značilno je, da so prvi zaključili z volitvami v vaseh, ki so raztresene in oddaljene od vo-

St. Jerneju so dali prostovoljce, ki so opravili nekaj koristnih delovnih ur, prav tako na ekonomiji v Draškovcu, oddaje redno izpolnjujejo, čeprav včasih zelo težko.

Značilen primer frontovske zavesti v Gor. Brezovici je tov. Pavlin Martin. Nekoga dne se je znašel v pisarni KLO v St. Jerneju in povedal, da je v primeri z ostalimi vaščani premalo obremenjen. Sam od sebe je prostovoljno zvišal svojo oddajo. Tak je on, taka je večina, ki na skupnih sestankih rešijo vsa tekoča gospodarska vprašanja sebi in naši skupnosti. V prid V Brezovici bi se marsikateri VOOF lahko precej naučil.

Z Brezovčani se razgovarjati je užitek. Nobenih napetih obrazov, nobene zahrbtnosti. Odkriti ljudje so tam in odkrita je njihova beseda. Pravijo, da so veseli zastavice, da bodo pa še bolj zadovoljni, če jim bo pomagano z umetnimi gnojili, s kmetijskim orodjem in podobno. Njihova želja je upravičena: tako pridni ljudje, kot so v Gor. Brezovici, ki jim ni oddaja, dati davek odveč, zaslužijo, da se jim priskoči na pomoč. Korist od tega bo imela skupnost.

Vračajoč se iz prijazne vasice stopam po poti, ki je čvrsta in kljub slabemu vremenu skoraj brez blata. S tihim priznanjem tem frontovcem pešačim »po cesti beli in široki«, ki mora vaščane pripeljati v resnično boljše življenje.

Tako je v Gor. Brezovici. Volišče so lepo okrasili, še lepša okrasitev pa je njihovo storjeno delo, s katerim so ovenčali staro resnico: le v skupnosti in slogi je napredek. In to jim daje organizacija OF!

lišč. tako v Dečji vasi, v Bruna vasi in Martinji vasi. Volitve v teh krajih so zaključili do pol sedmih zjutraj.

V Trebnjem je stala dolga vrsta volivcev že pred peto uro zjutraj z volitvami pa so zaključili pred enajsto uro dopoldne. Ob pol desetih je prišla na volišče Pungertova mati,

invalid brez noge. Izjavila je, da ji ni bilo težko storiti to dolžnost. Volivci so bili vznemirjeni, ker so morali čakati na Matija Šlo, ki je prišel zadnji na volišče. Iskali so ga potem mikrofona.

Vsa volišča v okraju so bila lepo okrašena, posebno pa v Mokronogu, Trbišču in Dol. Nemški vasi, kar je znak, da se ljudje zavedajo velikega pomena teh volitev.

V plemenitem tekmovanju, kdo bo zmagal časovno in številčno pri volitvah, je bil prvi KLO Dobrič, znan partizanski kraj na Dolenjskem. Volitve so zaključili že ob osmi uri zjutraj s 100% udeležbo!

Senčna stran pri volitvah v trebanjskem okraju je ta, da se frontovci niso udeležili prostovoljnih del, kakor so to storili v črnemeljskem in novomeškem okraju. Temu je kriva slaba organizacija, saj so ljudje tudi v tem okraju pripravljani, da store koristno delo s prostovoljno udeležbo.

Tako se je tudi okraj Trebnje pridružil ostalim okrajem v Sloveniji in izpolnil častno svojo frontovsko dolžnost.

Na voliščih KLO Dolž pod Gorjanci so zaključili volitve že ob pol enajstih dopoldne stoodstotno. Ljudje so prihajali na volišče mirno, zavedajoč se velikega pomena volitev, so resno volili in s tem dokazali, da so se tudi ti kraji pod Gorjanci stvarno vključili v borbo, ki jo bijemo za naše lepše življenje. Primerov visoke politične zavesti je bilo več. Volivci so želeli, da v okraju odnesejo zmago.

Vsa volišča v KLO so 100% volila že pred deseto uro dopoldne, le na Iglenu se še ni odzval volitvam starejši frontovec. Vaščani so šli ponj in ga dobili za mizo, kjer se je bil.

»Pojdi vendar enkrat,« so silili vanj. »Zaradi tebe nam lahko zmagata spodlet.«

Možakar je hitel z britjem, dopovedujoč jim, da »se ne šika« iti na volišče neobrit. Ko je končno tudi on opravil svojo frontovsko dolžnost, so poslali v Novo mesto na Okrajni odbor OF svečano in ponosno poročilo, da so frontovci KLO Dolž na vseh voliščih volili stoodstotno. Tako so si ljudje pod Gorjanci zasluženo priborili prvo in je bila tudi njihova pesem popoldne v goricah kar se da živahna in razpoložena.

dobri kmetijci. Član KDZ jim bo večkrat praktično pokazal, kako se ravna s stroji, kako se cepi drevje, vrtnice, kako je ravnati, da se doseže dober donos poljskih pridelkov, grozdja in podobno.

V Stopičah pa pionirje precej zanima modeliranje. Odredni pionirski svet jim je že obljubil strokovnjaka, ki jih bo naučil izdelovanja modelov avijona.

V Smihelu pri Novem mestu se je več pionirjev odločilo tudi za tehnični krožek, kakor tu prav tako jim tudi v Dol. Karteljevem in drugod že pomagajo strokovnjaki.

Omeniti hočemo le še en pionirski odred. odredni štab in odredni pionirski štab, ki je do zdaj pokazal največjo aktivnost in uspeh, to je pionirski odred, odredni štab in odredni pionirski svet v Gor. Sušicah.

Na naslov okrajnega iniciativnega sveta zveze pionirjev smo od tamkajšnjega pionirskega odrednega štaba dobili poročilo, katerega le nekaj objavljamo, in ki pravi med drugim:

V začetku leta smo razdelili odred na čete. Takoj po preureditvi pionirske organizacije smo četo razpustili in začeli snovati sledeče krožke:

a) Pevski zbor, v katerega so vključeni pionirji — dobri pevci.

b) Fizikturni krožek, ki ima posebej smučarski aktiv. Smučarji zdaj pripravljajo smučni in kar jim manjka (palice itd.). Ostali se učijo igre »Med dvema ognjema«, ker bo-

mo izvedli tekmovanje. Pripravljajo se tudi na cross.

c) Sahovski krožek pridno vadi. Učenci, kateri že znajo, učijo novince.

d) Literarni krožek je prevzel priprave za proslavo in prireditve. Pripravili so vse za proslavo 29. novembra.

e) Mladi tehnik: Aktiv smo osnovali v Tednu tehnike. Pionirji imajo mnogo veselja in volje, manjka pa nam primerne materiala.

f) Mladi naravoslovci: Pionirji imajo svoje gredice, na katerih se učijo vzgajati rastline. Naredili bodo drevesnico, v kateri bodo gojili mlado drevje, katero tu uspeva. Sedaj delajo teraso za breskve, zbirajo gozóna semena in semena raznih cvetov.

Krožki tekmujejo med seboj. Mnogo veselja imajo tudi v knjižnici. Knjižničarka je pionirka.

Potem poročilo omenja še pionirski odredni svet, katerega so volili na roditeljskem sestanku. Pravilno bi bilo, da bi ga volili na množičnem sestanku. V tem svetu imajo zastopnike vse možne organizacije, ustanove itd.

Ne smemo pa pozabiti, da je ta pionirski odred kot kolektiv nabral ca 10 kg gozovega semena in kolektivno urejal igrišče.

Končno naj omenimo še Drčo, kjer so na množičnem in kasneje še na roditeljskem sestanku želeli izvoliti odredni pionirski svet, pa ni bilo nikoli nobene udeležbe. To je znak, da se ljudstvo niti ne zanima, kakšna naj bo naša mladina in staršem ni mar, kaj se bodo naučili njihovi otroci.

Po poti naprednega kmetijstva

Napredno kmetijstvo je mogoče samo v skupnosti: tako v zadrugah in državnih posestvih, zato imajo dovolj primerov iz socialističnega sektorja. V socialističnem sektorju so dani vsi pogoji za pravilno in umno kmetovanje. Značilni primer naprednega kmetijstva imamo v kmečko delovni zadrugi »Partizana« v Metliki v Beli Krajini, ki je ena od najboljših zadrug v Beli Krajini. V čem so njeni uspehi? Prvo kar so zadrugniki uvedli v svojem kmetijstvu, je bilo globoko zimsko oranje in uspehi so bili vidni posebno letos, ko je vladala velika suša. Krompir vsajen v rahlo zemljo je imel kljub šušnemu letu vedno dovolj vlage, zato je tudi obrodil kakor nikjer drugje v Beli Krajini.

Na 1 hektar so zadrugniki pridelali 140 metrskih stotov krompirja. Tudi zamenjava pšenice, v lanskem letu s pšenico iz Beltincev se je izkazala za pravilno. Tako so letos pridelali na 1 hektar 19,7 metrskih stotov lepe pšenice. Tudi pšenico, ki so jo zadrugniki dobili iz Mengša, je dala še kar lepe rezultate — 17 metrskih stotov na hektar.

Pri spomladanskem sajenju krompirja so zadrugniki obsadili zemljo s krompirjem vrste oneidavec (bel krompir) in poznim rožnikom — (rdeč krompir). Dočim so prvega sadili v aprilu, so drugega sadili šele v drugi polovici maja. Krompir vsajen v maju je dal povprečno še večji hektarski donos, kakor krompir, vsajen v aprilu. Metliški zadrugniki so sklenili, da bodo drugo leto ves krompir bolj pozno sadili zaradi večjega hektarskega donosa in bolj zdravega in odpornega semena proti gnilobi. Pa še nekaj so napravili metliški zadrugniki. Ves semenski krompir so odbrali že na njivi in posebej vskladili, tako so se za drugo leto oskrbeli za lepo in zdravo seme.

Zadrugniki so njive, kjer so imeli obsejane s pesu, gnojili s čilskim solitrom, kalijevo soljo in gnojico. Uspeh tega gnojenja je bil ta, da so na 1 hektarju pridelali nad 2000 metrskih stotov pese. Pesa bo zadrugnikom veliko pomagala pri prehrani živine, kateri zaradi suše močno primanjkuje hranilnih snovi: tako krme in drugo. Zadruga »Partizana« je bila za svoje umno in napredno kmetovanje predlagana za nagrado pri Ministrstvu za kmetijstvo.

H. Oražen

NOVE OBLIKE DELA S PIONIRJI

Po navodilih okrajnega iniciativnega sveta Zveze pionirjev so v Novem mestu in tudi po okoliških vaseh več ali manj pristopili k reorganizaciji pionirske organizacije, k novim oblikam dela s pionirji in k vnašanju nove vsebine dela v organizacijo.

Kjer so člani okrajnega iniciativnega sveta Zveze pionirjev pravilno seznanjali ljudstvo na množičnih sestankih, kako naj bi se mladina usmerjala pri njeni zainteresiranosti za najrazličnejšo dejavnost in kako bi se ji pri tej dejavnosti nudila vsaj najosnovnejša materialna sredstva, tam delo lepo napreduje. V mnogih krajih je ljudstvo uvidelo, da je mladini treba razvedrila, kakršnega si želi in kakršnega ji moremo ob danih pogojih nuditi in da ji je treba nuditi vso pomoč pri njeni zainteresiranosti dejavnosti v prvi vrsti vsaj z navodili in najosnovnejšim materialom. Da, ljudstvo je uvidelo, da mladina pri marsikaterem delu želi in hoče biti samostojna, da se naveliča vednega strogega vodenja od staršev in enem in istem domačem ali poljskem delu, tudi vedno učiteljevo priganjanje, k učenju ni zdravo. Ne bomo pa zdaj mislili, da otrok prav doma in v šoli ne bo delal. Pravilno je in tako mora biti, da bo pionir tako vzgojen, da bo doma z veseljem delal, da bo redno hodil v šolo, se z veseljem zanimal za vse predmete. Ko bo tako vzgojen, ga bodo prav gotovo starši pustili tudi k delu njegove interesne grupe

v okviru pionirske organizacije, kjer se bo mogel temeljito razvedriti — razveseliti in konkretno spoznati ono, kar ga v tej mladosti dobi najbolj zanima. Pionirji se n. pr. v šoli učijo fizike, kemije, botanike (rastlinstva) itd. To doma tudi ponavljajo, gotovo pa marsikateri pionir pri tem želi, da bi sam delal razne predmete, o katerih so se v šoli učili, da bi delal kemijske poskuse, da bi gojil rastline, da bi resnično sam vzgajal rastline, se naučil cepljenje vrtnic in še mnogokaj. Da, to in še marsikaj bodo pionirji v bodoče mogli delati, ponekod pa že delajo v pionirski organizaciji v interesnih skupinah in podobno.

Na množičnih sestankih v raznih krajih so se javili ljudje strokovnjaki, obrtniki, delavci, zadrugarji, rejci malih živali, vrtnarji, gozdarji, modelarji, slikarji, učitelji, profesorji, pevovodje, dramaturgi, fizikturniki itd., sami ljubitelji mladine. Ti in še ostali sestavljajo že v več krajih pionirske svete, ki bodo pionirjem nudili vso pomoč pri vsem tistem, kar jih zanima. Take svete imamo v Novem mestu, vendar pa moramo to še tako preurediti pionirske odrede, da bodo vanje vključeni gimnazijski in osnovnošolski učenci in še druga mladina. Te odrede bomo organizirali po terenih, mogoče tudi po vaseh, a ne le na šoli.

Veliko zanimanje je tudi v St. Petru, kjer se pionirji zanimajo, da bi postali predvsem

Pred 150 leti se nam je rodil največji pesnik

France Prešeren

Letos drugega decembra bo sto petdeset let, odkar se je v gorenjski vasi Vrbi rodil naš največji pesnik France Prešeren. Bil je sin starega kmečkega rodu, ki je dal Slovencem več uglednih mož. Čeprav je moral ta rod nekoč delati za blejsko gospodo, in ji je bil celo za ribiča, zaradi tega so Prešernovi hiši rekli »pri Ribičevih«, je vsceno v njem tlela želja po večji izobraženosti. Starši so zato sina Franceta, ki je bil bistrega duha, dali v šole. Sprva je za njegovo šolanje skrbel stric Jožef, duhovnik na Kopanju pri Grosupljah. Vzel ga je k sebi, nato pa ga je poslal v takrat znamenito ljudsko šolo v Ribnici. Tu se je France šolal dve leti, dosegel je odlične uspehe, a doživel je tudi prve globoke duševne pretrese, ki se jih je z grenkobo v srcu spominjal vse do svoje smrti. Iz Ribnice ga je stric poslal v Ljubljano, kjer je napravil še tretji razred ljudske šole — vodil jo je Valentin Vodnik, naš prvi pesnik. V Ljubljani je nato Prešeren napravil še šest latinskih šol in dve leti modroslovja. Ves čas je bil France odličnjak in je na svoje součence imel največ vpliva zato, ker je bil najbolj razgledan. Ko je v Ljubljani dokončal z najboljšim uspehom vse šole, se je tudi France znašel pred vprašanjem, kaj naj stori. Vsi domači, starši in strici, so želeli in mu tudi prigovarjali, naj postane duhovnik. Sam ni čutil veselja za ta poklic, zato se je raje odločil za študij prava. Odšel je na Dunaj, kamor ga je gnala sla po spoznanju velikomestnega življenja in ljudi; vpisal se je na pravni oddelek dunajskega vseučilišča. Na Dunaju se je Prešeren pridno učil in vneto zasledoval politično in družbeno življenje glavnega mesta takrat še močne Avstrije. Sprevidel je, kaj odloča usodo posameznega in celega naroda; doživel je nova razočaranja, ki so ga zaskalela v dno duše. Nekaj časa ga je pestilo pomankanje, loteval se ga je dvom, da je zgrešil poklic, a vse to je znal preboleti, oprijel se je še z večjim veseljem učenja. Po nekaj letih je z odliko skončal vse študije in dosegel doktorsko čast. Ko se je na jesen 1828 vrnil v Ljubljano, je tu zaman iskal svojega starega prijatelja Andreja Smoleta; ta se je že leto prej umaknil v širni svet zaradi nesreče, ki ga je doletela. V Ljubljani si je Prešeren poiskal službo pri odvetniku dr. L. Baumgartenu. Domači s tem niso bili zadovoljni, ker preprosti ljudje niso visoko cenili advokatov; zato si je naslednje leto France službo spremenil, dobil je novo pri državni kamerni prokuraturi, a moral je delati brezplačno. Če je Prešeren hotel živeti, je moral o prostem času še kar dalje delati pri advokatih. Naveličal se je brezplačne državne službe, pustil jo je in se spet oprijel — tokrat za stalno — odvetniškega poklica. V času iskanja stalne plačane službe je bil Prešeren edina tolažba in opora Matija Čop. Poznala sta se že iz mladosti. Čop je postal resnični in najboljši Prešernov prijatelj, saj ga je najbolj poznal in najbolj ljubil.

V prvih letih službovanja v Ljubljani se je Prešeren seznanil tudi z Miho Kastelicem,

ki je Franceta pridobil za sodelovanje pri »Kranjski Čebelici«. V nji je Prešeren objavljaj svoje pesmi, dokler je niso zatrlje cenzurne oblasti. Stalno plačano službo je Prešeren dobil šele marca 1833 pri znancu dr. Crobathu. Ko je Prešeren služil v Crobathovi odvetniški

jih ima naša književnost. Julija pa je ostala za Prešerna nedostopna. Njegova nesreča se je še povečala, ko je zvedel, da se je Julija zaročila z njegovim sošolcem dr. J. Scheuchentulom, kasnejšim predsednikom novomeškega sodišča. V potrtosti, v kakršni je Prešeren ži-

pisarni, je marsikaj doživel. Na velikonočno soboto 1833. leta se je zaljubil z vsem žarom svojega srca v Primičevo Julijo, bogato hčer ljubljanske trgovke. Da bi jo pridobil zase in da bi ga vzljubila in mu vračala ljubezen, ji je Prešeren napisal več svojih pesmi; posvetil ji je »Sonetni venec«, to najlepšo pesnitev, kar

vel, ga je doletela še večja nesreča, usoda mu je iztrgala najboljšega prijatelja Matijo Čopa. Ta je utonil šestega julija 1835, ko se je kopal v Savi pri Tomačevem. Sedaj je Prešeren spoznal, da je tudi prijateljstvo minljivo, da zaman hrepeni po sreči, da je ne bo nikdar dosegel, ker mu je usojeno trpljenje. V ti po-

trtosti in obupu je Prešeren vso svojo bolečino izrazil v pesmih. Čopovemu spominu se je oddolžil s pretresljivo pesmijo »V spomin M. Čopa«. S pesnitvijo »Krst pri Savici« pa se je še enkrat poslovil od Čopa in dokončno odrekel vsaki misli na Julijo. Poslej je Prešeren živel le še svojim znancem in redkim prijateljem, a še ti so ga eden za drugim zapuščali. Komaj se je dobro seznanil in sprijateljal z Emilom Korytkom, poljskim internirancem v Ljubljani, že mu ga je ugrabila smrt (1839). Leto nato je Prešeren izgubil svojega mladostnega prijatelja Andreja Smoleta, ki se je nedolgo tega vrnil v Ljubljano razočaran in strt. Tudi Smole je več let zastoj iskal sreče po svetu; našel jo je, ko je umrl v Prešernovem naročju. Poslej Prešerna ni moglo razveseliti niti znanstvo z Ano Jelovškovo, ne otroci, ki mu jih je rodila. V teh težkih letih je večkrat zastoj prosil za samostojno odvetniško pisarno, petkrat so mu zavrnili prošnjo. Šele 1846 mu je uspelo dobiti samostojno službo, postal je odvetnik v Kranju, kamor se je tudi preselil s kaljo neozdravljive bolezn. Zadnja leta svojega trpkega življenja si je skušal sam skrajšati, a so ga rešili. Bolan in razočaran nad življenjem je imel še toliko moči, da je uredil svoje »Poezije« in jih poklonil 1847. leta Slovencem, da bi ga spoznali, vzljubili in pravilno ocenili. Leto 1848 in njegovi dogodki so ga za trenutek razveselili, toda sveča njegovega življenja je dogorevala iz dneva v dan, in dne 8. februarja 1849 je dogorela za vedno. Prešernovo življenje se je tega dne utrnulo, njegova pesem pa je zaživela, živi, in bo živela kot priča naše besede, našega duha, naše svobode in naše vere v človeka, lepoto, pravico in resnico. md

Prešeren v slovenskem leposlovju

Ob Prešernovi smrti se je na slovenskem le malo ljudi zavedalo, kaj smo izgubili z velikim pesnikom. Krivda za to je bila v pomankanju domačega izobraženstva, še bolj pa v dejstvu, da se je dr. Bleiweis, urednik glavnega tedanjega časopisa Novic, načrtno trudil, da bi izpodbil Prešernov ugled v korist umetniško nepomembnemu, politično pa celo nazadnjaškemu bombastičnemu pesmarju Kossekemu.

Toda prav tedaj je dorajčal mladi napredni rod, ki mu je v zgodovini bila namenjena važna naloga, da postavi Prešerna na pravo mesto in strmoglavi Bleiweisovega ljubljenca. Temu rodu pripadajo Levstik, Jurčič in Stritar, trije Dolenjci, sosedi po umu in domačiji, trije velikani naše literature. 1866. leta so skupaj izdali Prešernove pesmi in jih opremili s sijajnim Stritarjevimi vvodom. Poslej med Slovenci ni bilo več možno prerekanje o tem, kdo je največji pesnik, saj je Stritar dovolj jasno razbistril pojme o tem, kaj je prava umetnost in kaj je samo nabuhla beseda. Levstikovo, Jurčičevo in Stritarjevo dejanje zagadelj ni bilo samo pogumno književno, ampak hkrati tudi politično dejanje.

Otmar Skale, starejši:

„Dolenjsko pevsko društvo in Prešernovo slavlje“

Dolenjsko pevsko društvo v Novem mestu je bilo ustanovljeno leta 1884. Prva odborova seja je bila 10. septembra 1884. Društvo je imelo svoje poverjenike v Črnomlju, Kočevju, Kostanjevici, Kranju, Krškem, Ljubljani, Metliki, Mokronogu, Trebnjem in Zužemberku.

Društvo je imelo moški in ženski pevski zbor. Moški zbor je štel 40—50, ženski pa 20—30 članov in članic, ki so imeli dvakrat tedensko vaje. Svoj sedež je imelo društvo v Narodnem domu, kjer so bile večinoma tudi vse njegove prireditve. Bile so vse prvovrstne in občinstvu zelo priljubljene. Prirejalo je tudi prireditve na prostem in sicer v Brunerjevi in Tučkovi gostilni. V poletnem času je delalo daljše izlete po Dolenjskem in tam prirejalo koncerte. Taki izleti so bili v Bršljin, Smihelj, Mokronog, Kostanjevico, Zužemberk, St. Jernej, Trebnje in drugam, s tem je društvo širilo narodno zavest.

Najpomembnejši so bili pač koncerti v spomin in počastitev Fr. Prešerna. Take večere je društvo prirejalo v jesenskem času ozir. pozimi od leta 1885 do 1901 pod naslovom »Prešernov večer«, »Prešernova slavnost«, »Prešernova beseda«, »Prešernov koncert«. Prireditve so bile elitne, z lepim pevskim programom in z mnogobrojno udeležbo.

Zal mi je znano le par programov Prešernovih koncertov, katere v sledečem navajam.

6. decembra 1885. Prešernov pevski večer:

1. Svečan govor profesorja Lavoslava Koprivška;
2. Strunam, Pesem Fr. Prešerna, osmerospev (K. Mašek);

3. Nazaj v planinski raj. Pesem S. Gregorčiča, Mešan zbor;
4. Planinar. Moški zbor. Zložil K. Mašek;
5. Neiztrohnjeno srce. Balada Fr. Prešerna. Deklamacija;
6. Sanje. Četverospev. K. Mašek;
7. Slovo od domovine. Mešan zbor. Zložil I. Leban;
8. Domočustvo. Pesem Nožarjeva. Moški zbor. Zložil Dav. Jenko.

Na odru je visela Prešernova slika, last Citalnice, lepo okrašena z zelenjem.

Vabila so dobili za to prvo Prešernovo slavnost »Slovenski narod«, »Ljubljanski list«, »Dolenjske novice« in »Slovenec«.

Predsednik je bil tedaj prof. Rajko Perušek, zborovodja pa Vaclav Tušek.

12. decembra 1886. Prešernov večer:

Program neznan.

4. decembra 1887. Prešernova slavnost: Pevski in muzikalni program in deklamacije.

1887. je bil predsednik prof. Koprivšek.

1. decembra 1888. Prešernov večer:

1. Naše gore;
2. Nazaj v planinski raj;
3. Slava Slovencem;
4. Ples.

30. novembra 1889. Prešernova beseda:

1. Na Prešernovem domu. Moški zbor;
2. Ustaj. Mešan zbor;
3. Ti. Kvartet;
4. Septed od Bethovna. Osmeroročno na klavirjih — igrajo gospice Ogorevtz, Rohrman Fani, Pavser in Loger;
5. Pozdrav. Mešan zbor.

6. Kam. Bariton solo za Prešernov večer. Komponiral Teodor Polak iz Dunaja;

7. Romanca. Iz opere Lenora od Meyerbeera. Bariton solo.

8. Naša zvezda. Zenski zbor.

1889. je bil predsednik prof. Jos. Sturm.

29. novembra 1890. Prešernov večer:

1. Za dom. Moški zbor. H. Volarič;
2. Nisem Nemeč, dekle lepo. Kvarlet. A. Hajdrih;
3. Lastovici v slovo. Mešan zbor s kvartetom. Dr. G. Ipavec.

Predsednik je bil A. Virant, trgovec in posestnik, pevovodja pa kapelnik V. Vlassek.

26. septembra 1891. Koncert za Prešernov spomenik:

Program neznan.

29. novembra 1891. Prešernov večer:

1. Za dom. H. Volarič. Moški zbor;
2. Nisem Nemeč, dekle lepo. Hajdrih;
3. Lastovici v slovo. Mešan zbor. Ipavec;
4. Vdovec in vdova. Vesela igra!
5. Ples. Svira oddelek meščanske garde.

22. novembra 1892. Prešernov večer:

1. Prešernu, Nedved. Moški zbor;
2. Ah, ni li zemljica krasna? Mešan zbor. A. Foerster;
3. Zelen bi, da bil bi ptiček. Fr. Gerbič. Sopran solo poje gospica Ida Vidic;
4. Fantazija za glasovir. Igra gospica Ema Pauser;
5. Veselje mladosti. V. Lisinski. Troglasni ženski zbor;
6. Slovenska dežela. Dr. G. Ipavec. Mešan zbor.

Predsednik društva je bil Janez Mechora, posestnik; pevovodja pa V. Tuček.

2. decembra 1893. Prešernova svečanost:

1. F. S. Vilhar: Slovenec i Hrvat. Moški zbor;
2. L. Hladnik: Vesela pevka. Ženski zbor;
3. F. S. Vilhar: Mrtva ljubav. Samospev za tenor, poje R. Zotman;
4. H. Proch: Dva sna. Dvospev za sopran in alt, pojeta gospici Ida Vidic in Tilka Mechora;
5. Fr. Gerbič: Pred slovesom. Četverospev;
6. F. S. Vilhar: Mornar. Samospev za bariton, poje L. Ropas;
7. A. Foerster: Ljubica. Mešan zbor.
8. D. Jenko: Vidov dan. Moški zbor.

Pevovodja: Ignacij Hladnik, organist.

1. decembra 1894. Prešernov večer:

1. Mat. Hubad: Luna sije. Mešan zbor;
2. Abitr: Planinarjeva. Dvoglasni ženski zbor;
3. F. S. Vilhar: Puško moja. Samospev, poje bariton V. Zabukovšek;
4. Mat. Hubad: Skrjanček poje, žvrgoli. Mešan zbor;
5. I. W. Kalliwoda: V daljavo. Samospev, poje sopran gospica Ida Vidic;
6. A. Foerster: Ljubica. Mešan zbor.

Predsednik dr. Peter Defrajncski, primarij, pevovodja pa Ignacij Hladnik.

28. novembra 1896. Prešernov koncert:

Program neznan.

13. novembra 1897. Prešernov večer:

Program neznan.

26. novembra 1898. Prešernov večer:

1. Rubinstein: Ptička. Dvoglasni ženski zbor;
2. Schumann: Levova nevesta. Samospev bariton poje g. Grajland;
3. Stanko Pirnat: Zalost. Mešan zbor;
4. Ples.

Po letu 1866 je Prešernov ugled neprestano rasel; vedno večja je postajala četa njegovih iskrenih častilcev, med njimi pa so bili seveda tudi vsi ostali naši književniki. Cankar je pri neki priliki dubovito izrazil svoje občudovanje, ko je rekel, da ne more več prebirati Prešerna, ker ga zna, žal, na — pamet; Oton Župančič pa je pokazal svoje veliko spoštovanje v blesteče pisani besedi o Prešernu, ki sodi med najgloblje članke o našem velikanu in bi jo moral vsak Slovenec znati vsaj v odlomkih na pamet. Ponavljati, kaj je pomenil našemu ljudstvu Prešeren v narodnoosvobodilnem boju, bi bilo na tem mestu, mislim, čisto odveč.

Naši književniki pa so se mu oddolžili že drugače, poskušali so tega čudovitega človeka upodobiti tudi v svojih črticah, pesnitvah, igrah in celo romanih. Nič čudnega! Veliki ljudje so vedno zanimali ne samo povprečnega človeka, ampak tudi umetnike, življenjepisni romani pa so v zadnjih desetletjih postali v Evropi prava moda.

Prvi poskus na leposlovni način prikazati Prešernovo življenje, njegovo borbo z zaostalo sredino, obup in težave, iz katerih se bo porajala tako čudovita pesem, polna vere v boljše čase, ko bodo vremena Kranjcem se zjasnila, jim milše zvezde kakor zdaj sijale, sega tja v leto 1866. Odtlej se je nabralo kar precej leposlovnih prešernoslovij, ki ga bomo v naslednjih vrsticah skušali bežno pregledati:

Prvi je Prešerna prikazal v leposlovni obliki Ivan Vesel »Pesnik v slovenskem glasilu« 1861. leta. V vrsticah »Povodnji mož« je pozabil na sporočilo, da se je Prešeren kot študent sukal okoli ljubljanske lepoticice Zalke, hčere krčmarja iz Karlovskega predmestja. Iz ljubezni do dekleta, ki mu pa nagnjenja ni vračala, je nastala balada »Povodnji mož«; z njo se je poet pošalil s seboj in ošabno Zalke.

Sedem let za Veselovo črtico je Stritar objavil šaljivi dramatični prizor »Prešernov god v Eliziji« (nebesih). Poleg domačih književnikov napijajo pesniku tudi Homer, Petrarca in Goethe, prvaki grške, italijanske in nemške književnosti. Delce je imelo svoj posebni pomen v času, ko so se Levstik, Stritar in Jurčič borili za svobodo umetnosti proti nazdanjaškemu, vendar vsemogočnemu politiku Bleiweislu.

Nedokončana je ostala dramatično in psihološko šibka žaloigra »Prešeren«, ki jo je 1871 pisala Prešernova učenka in hči njegovega prijatelja advokata Crobatha — Luiza Pesjakova. Verjetno je sama spoznala, da so njene moči prešibke, da bi mogla dostojno prikazati Prešernovega duha, zato je z delom prenehala. Vsebinska prvega dejanja kaže vpliv Veselove, zgoraj omenjene črtice.

Prešeren je služil zgolj za okvir za Stritarjeva obračunavanja z Bleiweisovci v »Prešernovih pismih iz Elizije« (Dunaj, 1872), »Prešernovi oporoki« (Zvon 1876), in »Sreči, Poeziji in Prešernu« (Zvon 1877).

Umetniško močnejša od doslej navedene literature o Prešernu je poetična Trdinova »bajka« o preko groba zvestem poetu, »Doktorju Prežirju«, pa je objavljena v Ljubljanskem zvonu 1885. leta. Dejanje je Trdina postavil v Novo mesto, kjer je živela Julija štirinajst let kot žena predsednika okrožnega sodišča. Pisatelj pripoveduje, kako hodi Prešernov nemirni duh prepevati v mesečnih nočeh svoji ljubici pod okno pesem »Luna sije«. Šele z Julijino smrtjo dobi pesnikov duh mir.

23. septembra 1899. Prešernov večer:

Skupno s čitalnico v korist Prešernovega spomenika. Program neznan.

25. novembra 1899. Prešernov večer:

s petjem in plesom. Program neznan.

7. oktobra 1900. Prešernov večer:

Prireda novomeške gospice za Prešernov spomenik. Program: gledališka predstava, žive slike in koncert.

23. novembra 1901. Prešernov večer:

Program neznan.

Otmarskega, rojen 16. novembra 1861. V Ljubljani živi od leta 1885, stalno v Novem mestu. Gornji članek je napisal kljub 89 letom sam in to skoraj vse po spominu. Ako pomislimo, da je slovensko uradništvo takrat živelo pod nemškimi pritiskom in da je imelo vse večje ugodnosti, če je bilo včlanjeno v nemškem »Casinu« in ne v »Narodni čitalnici« šele spoznamo, kako ogromno kulturno delo so naredili taki narodnjaki, kakor je Otmarskega starejši.

Da je bil Prešeren v Novem mestu zelo popularen, nam ne dokazuje le gornji članek in dejstvo, da je živela v Novem mestu Primičeva Julija, kar je našlo odmev v Trdinini, ampak tudi to, da so na »Besedi« 19. julija 1884 v Novem mestu zapeli Prešernovega »Mornarja«.

Novomeški arhivi prav malo povedo o novomeški proslavi 100letnice Prešernovega rojstva. Dolenjske novice so samo kratko poročale, da se je slavnost izvršila in da so bile proslave tudi po drugih slovanskih deželah. V arhivu hranimo dve dopisnici češke pisateljice Gabriele Preissove pokojnemu slikarju Josipu Germu, v katerih ga prosi, da bi pomagal izbrati pevške točke za Prešernovo proslavo v Pragi l. 1900 in naj preskrbi kako Prešernovo sliko za objavo v »Zlati Prahi«. Ker nam v knjižnici manjka prav ta letnik »Zlate Prahe« ne morem poročati, če je prof. Germ sliko poslal.

K. B.

Mimogrede nastopa Prešeren tudi v Askerčevi legendi »Novi svetnik« (LZ 1886), kjer čestita Trubarju ob vstopu v nebesa.

Isti pesnik je upodobil Prešerna v svojem prvem, dramatsko in idejno dokaj šibkem dramatičnem prizoru »V gostilni pri zlatem grozdu« (Nove poezije 1900). Toda Prešeren je tu bolj izpovedovalec Askerčevih kot pa svojih umetnostnih nazorov.

Odkritje Prešernovega spomenika 1905. leta v Ljubljani je znova navdihnilo nekaj pisateljev, da so skušali na leposlovni način oživiti pesnikov lik; med njimi sta tudi dva stara znanca: Trdina nas v »Dveh ljubicah« (Ljubljanski Zvon 1905) povede v leto 1858, ko je iz zanimanja do Prešerna poromal v Novo mesto in spoznal pesnikovo Lavro — Julijo. Marsikaj nam je o tem povedal že v Doktorju

1905—1908) dr. Ivan Tavčar. Kot romanopisec — romantik, se pisatelj ni držal suženjsko zgodovinskih dejstev, ampak se je posluževal pisateljske svobode. Prešernovo ljubezen do Julije je postavil na primer že v l. 1821, ko je bila v resnici stara šele štiri leta. Tudi oznaka, da je pesnik »na jeziku nosil dijakom prirojeni, teoretični pogum, v jedru svojega značaja pa je bil bojazljivec, kakor smo mi Slovenci...«

FRANCE PREŠEREN: ZDRAVLJICA

Prijátli! obrodile
So terte vince nám sladkó,
Ki nám oživlja žile,
Sercé razjásni in okó,
Ki vtopí
Vse skerbí,
V potèrtih pèrsih úp budí!

Komú nar préd vesélo
Zdravljico, brátje! čmò zapévs?
Bóg nášo nám dežélo,
Bóg živi vès slovénski svét,
Bráte vse,
Kar nas je
Sinóv slovèče mátere!

V sovražnike z oblákov
Rodú naj nášga tréši gróm;
Prost, ko je bil očákov,
Napréj naj bó Slovéncev dóm
Naj zdrobé
Njih roké
Si spóne, ki jih še težé!

Edinost, sréča, správa
K nam naj nazáj se vèrnejo;
Otrók, kar íma Sláva,
Vsi naj se v róke séžejo,
De oblást
In z njó část,
Ko préd, spet náša bosta lást!

Bóg živi vas Slovénke,
Prelépe, zláhtne róžice;
Ni táke je mladénke,
Ko náše je kerví deklè;
Náj sinóv
Zárod nóv
Iz vás bo stráh sovražnikov!

Mladénči, zdáj se píje
Zdravljica váša, ví, naš úp;
Ljubézni domačije
Nobèn naj vàm ne vsmèrti strúp;
Kér zdaj vás
Kakor nás,
Jo sèrčno bránit' klíče čas!

Živé naj vsi naródi,
Ki hrepéné dočákať dan,
Ki, kóder sónce hódí,
Prepír iz svéta bó pregnán,
Ki roják
Prost bo vsák,
Ne vrág, le sósed bó meják!

Na zádne še, prijátli,
Kozárce zá-se vzdígnimo,
Ki smo zató se zbrát'li,
Ki dóbro v sèrcu míslimo;
Dókaj dní
Náj živi
Vsak, kár nas dóbrih je ljudí! —

Precej številno je leposlovje o Prešernu ob stoletnici rojstva l. 1900. Ljubljanski Zvon je pri tej priliki izdal posebno številko pod naslovom »Prešernov album«. Poleg številnih pesmi, razprav in prevodov, je objavljenih več leposlovnih prispevkov tedanjih vidnejših pisateljev: dr. Zbačnika, Meška, Kostanjevca, Murnika in Govekarja. Vsem je skupno precej romantično naivno gledanje na pesnikovo življenjsko delo in kljub skrbnemu prizadevanju se ni nobenemu posrečilo umetniško prepričljivo podati pesnikov lik. Zbačnik je hotel rekonstruirati ozadje pesmi »Nezakonska mati« v čustveno nabrekli instroimenski črtici. Vse šibkosti našega naturalizma iz časa okoli 1900 ima tudi Kostanjevčev prispevek »Memento mori« z razlago nastanka znanega soneta. Prešernovo razmerje do Ane Jelovškove pa je osvetlil na podlagi podatkov, ki mu jih je dala Anina hčerka Ernestina, Franc Govekar. »Mali rokavičani«. Govekar je sicer umljivo zbral gradivo, vendar pa premalo kritično. Z enakimi romantično sentimentalnimi prijemi je izdelana Murnikova »Prešernova vrtnica«.

Prežirju 1885. leta. Dr. Zbačnik je pač pod Stritarjevim vplivom napisal dramatični »Prizor iz Elizije«, kjer je nekdanjo »deklico neusmiljeno«, Julijo, spremenil v pesniku naklonjeno ženo, v nebesih mu namreč prizna, da ga je tudi ona ljubila, vendar je kot meščanska hči morala zatajiti svoje pravo čustvo. Oporo za to je Zbačniku dal najbrž Trdinov članek, kjer beremo, da je prošt Arko, prijatelj Julijine družine po njenem govorjenju sklepal, da je bila pesniku že za njegovega življenja naklonjena.

Svojevrstna je upodobitev v Ivana Cankarja »Epilogu« (Ljubljanski Zvon 1905). Genitalni pesnik je tu prvič in doslej zadnjič našel enakovrednega interpreta. Pri tej simbolistični umetniški — dejanje se godi po odkritju spomenika — sicer pisatelju ni šlo za realistično podano Prešernovo podobo, temveč zgolj za ponazoritev usode slovenskega pesnika nasploh in za osmešenje rodoljubstva, priljubljene Cankarjeve tarče.

Prešernov krog je upodobil v svoji umetniški kroniki »Izza kongresa« (Ljubljanski zvon

niti malo ne velja za Prešerna, saj je bilo v resnici prav obratno. Nemara bi bila trditev lažje sprejemljiva za oznako Tavčarja samega. Kljub netočnostim pa seveda tudi to delo kaže, da je bil Tavčar mojster v prikazovanju preteklih dob in mu v tem oziru naša književnost ne more postaviti ob stran ničesar podobnega.

V malem slogu in z istimi prijemi kot leposlovje iz leta 1861—1900 je pisana Finžgarjeva silhueta »Nagrobica izgubljenemu raj« (Dom in svet 1925). Dejanje je postavljeno v Mayerjevo gostilno v Kranju, kjer si je po ljudski tradiciji Prešeren v obupu poizkusil končati življenje. Zal pisatelj nikoli ni poizkusil v daljšem tekstu prikazati Prešerna, čeprav bi bil ob svoji razgledanosti in znanju zmožol bolj kot kdorkoli drugi, ustvariti zanimivo umetniško interpretacijo Prešerna. To kažeta istega avtorja leposlovni deli o Jenku in Valjavcu.

Iz idejnih umetnosti izmed dobe po prvi svetovni vojni je zrasel Iga Severja »Prešeren, Misterej Slovenstva« (1925. l.). Sodobna kritika je upravičeno ocenila, da avtor ni poznal Pre-

